

ชื่อบ้านนามเมืองภาคใต้ (4)

นครศรีธรรมราช

รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์¹

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีเขตการปกครอง 21 อำเภอ และ 2 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช ขนอม จุฬาภรณ์ ฉวาง เฉลิมพระเกียรติ ชะอวด เขียวใหญ่ ถ้ำพรรณรา ท่าศาลา ท่งสง ท่งใหญ่ นาบอน บางขัน ปากพนัง พรหมคีรี พระพรหม พิปูน ร่อนพิบูลย์ ลานสกา สิชล หัวไทร กิ่งอำเภอนบพิตำ และกิ่งอำเภอช้างกลาง

นครศรีธรรมราช

นามเมืองนี้หมายถึง เมืองมีราชาทรงธรรมซึ่งเป็นศรีสง่า จากหลักฐานศิลาจารึก และเอกสารโบราณเรียกนครศรีธรรมราชในอดีตหลายชื่อ เช่น ตามพรลิงค์ ศรีธรรมราช ศรีธรรมมาโสกราช สิริธรรมนคร ละคร ละกอรี ลิกอริ และปาดลีบุตร

ตามพรลิงค์ ชื่อนี้ปรากฏในศิลาจารึก หลักที่ 24 พ.ศ.1773 อักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตพบที่หัวเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามพรลิงค์แปลว่าสิงค์ทองแดงหมายถึง ดินแดนที่นับถือศิวลึงค์ ตามความเชื่อศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย ซึ่งยกย่องบูชาพระศิวะแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมอินเดียมีอิทธิพลในดินแดนภาคใต้ของไทยมานานแล้ว

ศิลาจารึกนี้ยังปรากฏชื่อธรรมมาโสกราช จันทรภาณุแห่งปัทมวงส์และศรีธรรมราช พระเจ้าจันทรภาณุเป็นกษัตริย์มีชื่อเสียง ยุคที่นครศรีธรรมราชมีชื่อว่าตามพรลิงค์ เล่ากันว่าทรงยกทัพไปตีเกาะลังกาถึงสองครั้ง

ชื่อตามพรลิงค์ยังปรากฏในศิลาจารึกและเอกสารต่างๆ เช่น คัมภีร์พุทธศาสนาภาษาบาลี ชื่อมหานิทเทศตีสุสเมตเตยสูตร ราวพุทธศตวรรษที่ 7 - 8 บอกชื่อเมืองตมพลิงคม (Tambalingam) ศิลาจารึกภาษาทมิฬ พ.ศ.1568 ของพระเจ้าราเชนทรโจพะ แห่งครารัม อินเดียได้ บอกชื่อเมืองมัชมาลิงคัม (Madamalingam) รวมทั้งจดหมายเหตุจีนบันทึกโดยเฉาจูกัว และวังดาหยวน พ.ศ.1769 บอกชื่อเมืองตันมาลิงหรือตั้งมาหลัง

ศรีธรรมราช ปรากฏชื่อนี้ในศิลาจารึกหลักที่ 24 ดังกล่าวข้างต้น และปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 หรือศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. 1835 ดังข้อความที่ว่า “สังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรหลวงกว่าปุครูในเมืองนี้ทุกคนลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา” (หลวง = ฉลาด, ลูกแต่ = มาจาก)

ช่วงที่นครศรีธรรมราชให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนา ปรากฏว่าชื่อตามพรลิงค์ ซึ่งก่อนหน้านี้นามพร้อมกับความเชื่อศาสนาพราหมณ์ก็ค่อยเลื่อนรางลงชื่อศรีธรรมมาโสกราชและนครศรีธรรมราชเข้ามาแทนที่ตั้งแต่บัดนั้น

¹ อดีตบรรณาธิการวารสารรัฐสมิแล ปัจจุบันเป็นกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ราชบัณฑิตยสถาน

ศรีธรรมมาโสกราช หรือกรุงศรีธรรมมาโสกราช นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรือง มีพระมหากษัตริย์ทรงอิทธิยศสูง ดังพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย จึงได้ชื่อว่าพระเจ้าศรีธรรมมาโสกราช (ศรี+ธรรม+อโศก+ราช) เอกสารเก่าบางเล่มเขียนเป็นศรีธรรมโสกราชก็มี เมืองศรีธรรมมาโสกราชนี้มีเมืองขึ้นสิบสองเมืองเรียกว่า “เมืองสิบสองนักษัตร” และตราสิบสองนักษัตรนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราชปัจจุบัน

ศิลาจารึกหลักที่ 35 อักษรขอม ภาษาบาลี พบที่เมืองโบราณดงแม่นางเมือง อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ มีข้อความเกี่ยวกับ “พระเจ้ากรุงศรีธรรมมาโสกราช” ตอนหนึ่งว่า “สิ่งสักการที่มหาราชามีพระนามว่ากรุงศรีธรรมมาโสกราชถวายพระสรีธาตุ ซึ่งมีพระนามว่า “กมรเตงชคตศรีธรรมมาโสกราช” ชื่อมหาราชาดังกล่าว แม้ว่าไม่ได้ระบุสถานที่ชัดเจน ยังไปสอดคล้องกับศรีธรรมมาโสกราช ในเอกสารโบราณของนครศรีธรรมราช เช่นวรรณกรรมลายลักษณ์เรื่องนิพพานโสทร ซึ่งเกี่ยวข้องกับตำนานการสร้างเจดีย์พระบรมธาตุ ดังความตอนหนึ่งว่า “สมเด็จพระภูวนาถ ศรีธรรมมาโสกราช กัมเกล้าวันทา เดชะพระธาตุ พระศรีศาสดา ปกเกล้าเสกษา ข้าพเจ้าทั้งหลาย”

ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชยังกล่าวถึงพระเจ้าธรรมมาโสกราชอพยพผู้คนหนีไข้ห่าลงมาทางใต้มาตั้งชุมชนที่เขาขวปราบ เวียงสระ (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี) เขาวัง ลานสะกา และหาดทรายแก้วตามลำดับ

ลิวธรรมนคร หมายถึงนครศรีธรรมราช เป็นชื่อปรากฏในหนังสือบาลีเรื่องจามเทวีวงศ์ ซึ่งแต่งโดยพระโพธิธรังสี พระเถระชาวเชียงใหม่ ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 21 และปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์แต่งโดยท่านรัตนปัญญาพระเถระชาวเชียงใหม่ พ.ศ.2060

ละคร, ละกอร์, ลิกอร์ ซึ่งออกเสียงเพี้ยนจากคำนคร (ศรีธรรมราช) โดยเฉพาะพ่อค้าชาวยุโรป เช่น พ่อค้าชาวโปรตุเกสซึ่งเข้ามาค้าขายในสมัยอยุธยาตอนต้น ราว พ.ศ.2061 เรียกนครศรีธรรมราชว่า ลิกอร์ (Ligor)

ปาฏลีบุตร เอกสารโบราณของศรีลังกามีรายงานของข้าราชการชาวสิงหล เรียกนครศรีธรรมราช สมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศว่า “ปาฏลีบุตร” ตรงกับโคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีของนายสวนมหาดเล็ก เรียกนครศรีธรรมราชว่า ปาตลีบุตร เช่นกัน

“ปางปาตลีบุตรเจ้า นครา
แจ้งพระยศเดชา ปิ่นเกล้า
พระนงศักดิ์อหังการ เกกเก่ง อยู่แฮ
ยังไม่ประณตเข้า คู่เงื่อมบทมาลย์”

ตำนานพระบรมธาตุเจดีย์ ก่อนพูดถึงชื่อบ้านนามเมืองนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ผู้เขียนขอเล่าตำนานพระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งกวีชาวใต้จินตนาไว้ใน “พระนิพพานโสทร” (โสทร = สูตร) โดยสรุปเนื้อหาพอสังเขปดังนี้

หลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน มีการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐาน ณ เมืองต่างๆ กล่าวถึงเมืองทนมบุรี บางสำนวนเขียนเป็นทนมบุรี ผู้ครองเมืองคือพระเจ้าสิงหาราช บางสำนวนเขียนเป็นท้าวโกสีหาราชหรือท้าวอังกุสราช ได้รับพระทันตธาตุไว้บูชา ภายหลังพระยาเหมมมันต์พร้อมกษัตริย์อีกสี่เมืองหวังยกทัพมาแย่งชิงพระทันตธาตุ พระเจ้าสิงหาราชจึงให้พระนางเหมชาลา พระธิดาและพระทนต์กุมาร (ชาวได้ออกเสียงว่า “พระทนต์กุมาน”) พระโอรสอัญเชิญพระทันตธาตุไปถวายกษัตริย์ลังกา ระหว่างทางเรืออัปปาง พระโอรสและพระธิดาถูกคลื่นซัดขึ้นฝั่ง ณ หาดทรายแก้ว ต่างซ่อนพระทันตธาตุไว้ ณ หาดทราย

แห่งนี้

กล่าวถึงตำนานมาลอบลักพระทันตธาตุ ไปไว้ที่นาคพิภพ แต่พระมหาเถรพรหมเทพได้ช่วงชิงคืนมาได้ ต่อมาพระนางเหมชาลา และพระทนต์กุมารเดินทางต่อไปถึงลังกา และถวายพระทันตธาตุแด่พระเจ้าทศคามินี เจ้ากรุงลังกา ภายหลังพระโอรสและพระธิดาได้รับพระทันตธาตุ ส่วนแบ่งคืนมาหนึ่งทะนานส่วนหนึ่งทั้งนำไปฝังที่หาดทรายแก้ว และอีกส่วนหนึ่งนำไปประดิษฐานในเมืองทนบุรี

ต่อมาพระเจ้าศรีธรรมโศกราชแห่งเมืองอวดีอพยพผู้คนหนีโรคห่ามาอยู่ที่หาดทรายแก้วหรือนครศรีธรรมราชปัจจุบัน ภายหลังโรคห่าหายไป เพราะพรหมณ์ทำพิธีโปรยเงินตราไม่ปราบผีหรือสิ่งเสียดจัญไรหมดไป ต่อมาเทพยดาคลใจให้พระเจ้าศรีธรรมโศกราชพบพระทันตธาตุ จนกระทั่งพระเจ้ากาคะภาษา โอรสเจ้าเมืองโรมพิสัยมาแก้อาถรรพณ์ขุดพระบรมสารีริกธาตุ และช่วยสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ได้สำเร็จ

ชื่ออำเภอของนครศรีธรรมราชปัจจุบัน

ขนอม

ชื่ออำเภอนี้มาจากชื่อเมืองตระนอมที่ปรากฏในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช บ้างว่ามาจากชื่อ “บ้านเขาล้อม” แล้วเปลี่ยนเสียงเป็นขนอม ขนอมเคยเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอลิขล ยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2502

จุฬาภรณ์

ชื่ออำเภอนี้ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระนามสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณ์อัครราชกุมารี เป็นชื่ออำเภอเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2537

อำเภोजุฬาภรณ์เคยเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอร่อนพิบูลย์ เรียกว่าตำบล “สามตำบล” ซึ่งชาวบ้านหมายถึง “สามวัง” คือวังใส วังข้อง และวังนา

หมอบุญ เล่ากันว่าวังทั้งสามนี้เคยเป็นที่ประทับของขุนนางสมัยกรุงศรีอยุธยาครั้งเสียกรุงแก่พม่า พ.ศ.2310 ต่อมายกฐานะบ้าน “สามวัง” เป็นตำบล “สามตำบล” เดิมอยู่ในเขตอำเภอชะอวด และรวมกับบางตำบลในเขตอำเภอร่อนพิบูลย์จัดตั้งเป็นอำเภอจุฬาภรณ์

ฉวาง

ฉวาง มาจาก “เมืองฉวาง” ปรากฏในทำเนียบขุนนางเมืองนครศรีธรรมราชว่า “ขุนราชเมืองฉวาง” การเรียกชื่อเมืองนี้มักเรียกคู่กับเมืองสระ เล่มมีชื่อในเอกสารโบราณว่า “เมืองฉวางเมืองสระ” ชุมชนบนฝั่งแม่น้ำตาปี (แม่น้ำตาปีเกิดจากเทือกเขาหลวงในนครศรีธรรมราช) ข้ามฝั่งจากตะวันตกไปยังฝั่งตะวันออกโดยใช้ภูเขาฉวางเป็นเครื่องหมายสำคัญจึงเรียกชุมชนตรงนั้นว่า “เมืองฉวาง” ต่อมาเพี้ยนเสียงเป็นฉวาง ฉวางยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2443

เฉลิมพระเกียรติ

อำเภอนี้เกิดจากการรวมตำบลเชียรเขา ตำบลดอนตรงและตำบลสวนหลวง ของอำเภอเชียรใหญ่ ผนวกกับตำบลทางพูน อำเภอร่อนพิบูลย์ จัดตั้งเป็นอำเภอเฉลิมพระเกียรติเมื่อ พ.ศ.2539 ชื่ออำเภอนี้แสดงถึงพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งราษฎรชาวนครศรีธรรมราชล้วนยกย่องเทิดทูน

ชะอวด

ชื่อนี้มาจากคำว่าเชือกอวด หรือย่านอวด (ย่านหมายถึงเถาวัลย์) ย่านอวดเป็นชื่อเถาวัลย์ชนิดหนึ่งบริเวณนั้นคงมีพันธุ์เถาไม้นี้ชุกชุม ชาวบ้านนิยมนำมาผูกมัดสิ่งของแทนเชือกหวาย เพราะมีความเหนียวแน่นและคงทน ต่อมากำว่าเชือกอวดเสียงหน้ากร่อนเป็นชะอวด ชะอวดจัดตั้งเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2496

เชียรใหญ่

ชื่อนี้มาจากคำว่าคันเคียนใหญ่หรือตะเคียนใหญ่ ซึ่งอยู่ที่บ้านหม่อมราม ตำบลบ้านกลาง ภายหลังเป็นชื่อ “บ้านตะเคียนใหญ่” ที่บ้านหม่อมรามยังสันนิษฐานกันว่าเป็นที่ตั้งเมืองพิเชียร เลยเรียกรวมกับบ้านตะเคียนใหญ่กลายเป็น “บ้านพิเชียรตะเคียนใหญ่” ต่อมาเรียกสั้น ๆ ว่า “เชียรใหญ่” และเป็นชื่อกิ่งอำเภอเมื่อ พ.ศ.2480 และยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2490

ถ้ำพรรณรา

เป็นชื่อถ้ำในภูเขาสูงหนึ่ง สันนิษฐานว่ากร่อนเสียงมาจากถ้ำทองพรรณราย ซึ่งแปลว่าถ้ำมีทองคำ เป็นประกายแพรวพราวสวยงาม ถ้ำพรรณราเคยมีฐานะเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอฉวาง ต่อมาจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอเมื่อ พ.ศ.2533 และอำเภอเมื่อ พ.ศ.2538

ท่าศาลา

เป็นอำเภอเก่าแก่ตั้งแต่ พ.ศ.2441 เดิมชื่ออำเภอกลาย เคยตั้งที่ว่าการอำเภอตรงชายทะเลคือที่ปากน้ำท่าสูง ที่วัดเตาหม้อ และที่หมู่บ้านท่าศาลาตามลำดับ ชื่อท่าศาลาเพราะริมคลองเล็ก ๆ สายหนึ่งซึ่งแยกจากคลองท่าสูง ชาวบ้านจึงได้สร้างศาลาทำน้ำสำหรับพักผ่อนและเป็นที่พักผ่อนเรื่อยเรียกที่ตรงนั้นว่าท่าศาลา หรือเรียกภาษาถิ่นได้ว่า “ท่าหลา”

ทุ่งสง

เอกสารโบราณภาคใต้บางฉบับเขียนทุ่งสงเป็นทุ่งสรง ทำนองเป็นทุ่งมีสระสำหรับอาบน้ำ โดยทั่วไปเข้าใจว่าทุ่งสงมาจากทุ่งสงของ (คำว่าสง ชาวใต้ออกเสียงเป็น สง) เพราะบริเวณนั้นมีคลองและทำน้ำใช้เรือส่งสินค้าไปยังตัวเมืองนครศรีธรรมราชด้านตะวันออก รวมทั้งหัวเมืองฝั่งตะวันตก เช่น ตรัง กระบี่ ฯลฯ ปัจจุบันทุ่งสงเป็นชุมทางรถไฟสำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ ทุ่งสงยกฐานะเป็นอำเภอตั้งแต่ พ.ศ.2440

ทุ่งใหญ่

เดิมเป็นกิ่งอำเภอภูพระขึ้นกับอำเภอทุ่งสง ต่อมาย้ายที่ว่าการอำเภอไปอยู่ที่ตำบลท่ายาง จึงเปลี่ยนเป็นกิ่งอำเภอท่ายาง ภายหลังทางราชการเห็นว่าชื่อไปพ้องกับอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี จึงเปลี่ยนเป็นกิ่งอำเภอทุ่งใหญ่เพราะพื้นที่เป็นท้องทุ่งกว้างใหญ่ และยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2504

นาบอน

ชื่อนี้ปรากฏในทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราชสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เรียกว่า “ที่นาบอน” ต่อมาที่นาบอนเป็นตำบลขึ้นกับอำเภอทุ่งสง ทางราชการได้รวมพื้นที่ตำบลนาบอนและตำบลทุ่งสงขึ้นเป็นกิ่งอำเภอและอำเภอนาบอนตามลำดับ

คำว่า “นาบอน” หมายถึงบริเวณที่นาเต็มไป ด้วยต้นบอน ซึ่งเห็นเด่นชัดของชาวบ้านที่มาตั้งถิ่นฐาน จึงเรียกท้องที่นั้นว่า “นาบอน” นาบอนจัดตั้งเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2524

บางขัน

เดิมเป็นชื่อตำบลของอำเภอทุ่งสง พ.ศ.2527 มีการจัดตั้งกิ่งอำเภอบางขัน โดยการรวมตำบลบางขัน ตำบลลำนาว และตำบลวังหิน และยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอบางขัน พ.ศ.2535

คำว่า “บางขัน” เป็นชื่อลำห้วยสายหนึ่งที่ไหลผ่านหมู่บ้าน และมีต้นขันทันชุกชุมในบริเวณนั้น

ปากพนัง

บางท่านบอกว่าพนังเป็นชื่อแม่น้ำ คือแม่น้ำพนัง ชุมชนที่ตั้งอยู่ที่ปากน้ำจึงเรียกว่า “ปากพนัง” หรือ “ปากน้ำพนัง” ชื่อนี้ใช้มาตั้งแต่เดิมจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

บางท่านบอกว่า ชุมชนท่าเรือแห่งนี้อยู่ที่ปากแม่น้ำ มีแหลมตะลุมพุกเป็นพนังหรือเป็นที่กั้นน้ำ จึงชื่อว่าปากพนัง

ปากพนังเดิมชื่ออำเภอ “เบ็ช้ชัต” ตั้งอยู่บนฝั่งปากน้ำพนัง คำว่าเบ็ช้ชัต หมายถึงที่คลื่นชัตเอา

เปลือกหอยหรือเบี้ยหอยจากท้องทะเลขึ้นสู่หาด เบี้ยหอยสมัยโบราณใช้เป็นเงินตราแลกเปลี่ยน ที่ฝั่ง เบี้ยซัดนี้มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลเก็บเบี้ยหอยส่งเมือง หลวงโดยมี “นายที่เบี้ยซัด” ถือศักดินา 800 เป็น หัวหน้าควบคุม ปัจจุบันมีผู้ใช้นามสกุล “วงศ์เบี้ย สัจจ์” คงมาจากกลุ่มผู้ตั้งรกรากเดิมที่ปากพนังและ เกี่ยวข้องกับเบี้ยซัดดังกล่าว

อำเภอเบี้ยซัดรวมแขวงหรือหัวเมืองสี่แห่งเข้าด้วยกันคือ เมืองพนัง เมืองพิเชียร ที่เบี้ยซัดและที่ ตรง รวมตั้งขึ้นเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2440 และ เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอปากพนังเมื่อ พ.ศ.2445 เพื่อให้ ตรงกับชื่อที่ตั้งตัวอำเภอ

อำเภอปากพนังมีแหลมตะลุมพุก เคยโดน วาตภัยครั้งใหญ่ พ.ศ.2505 มีผู้เสียชีวิตประมาณ 1,000 คน คำว่าตะลุมพุกเป็นชื่อปลาน้ำเค็มวางไข่ ในน้ำจืด ชาวบ้านเรียก “ปลาหลุมพุก” เนื่องจาก บริเวณแหลมแห่งนี้มีปลาตะลุมพุกชุม ชาวบ้านเลย เรียกว่า “แหลมชุมพุก” ต่อมากลายเป็นชื่อแหลม ตะลุมพุก อีกประการหนึ่งปลายแหลมมีลักษณะงอ งุ้ม คล้ายไม้ท่อนขนาดใหญ่ เรียกไม้ตะลุมพุก มักใช้ คำข้าว จึงชื่อแหลมตะลุมพุก

พรหมคีรี เกิดขึ้นจากการรวมท้องที่ 3 ตำบล ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช คือ ตำบลพรหมโลก ตำบลอินคีรี และตำบลเกาะ โดยตั้งชื่อว่ากิ่งอำเภอพรหมคีรี เมื่อ พ.ศ.2517 และเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2524 พรหมคีรีมาจากคำแรก ของชื่อตำบลพรหมโลก รวมกับคำสุดท้ายของชื่อ ตำบลอินคีรี พรหมคีรี หมายถึงภูเขาในแดนพรหม หรือภูเขาสูงจรดแดนพรหม

พระพรหม

เดิมเป็นตำบลทางทิศใต้ของอำเภอเมือง นครศรีธรรมราช โดยการรวมตำบลนาพรุ ตำบลนา สาร ตำบลท้ายสำเภา และตำบลช้างซ้ายขึ้นเป็นกิ่ง อำเภอพระพรหม พ.ศ.2517 และเป็นอำเภอเมื่อ

พ.ศ.2540

ชื่อพระพรหมเป็นชื่อวัดเก่าแก่มียุกว่า 500 ปี วัดนี้มีโบราณวัตถุมากมายเกี่ยวกับศาสนา พราหมณ์ที่สำคัญคือเทวรูปพระพรหม ชาวบ้านมี ความภูมิใจถึงกับนำมาเป็นชื่อวัดและเป็นชื่ออำเภอ ดังกล่าว

พิปูน

เคยเป็นหัวเมืองใหญ่ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เรียกว่า “หัวเมืองพิปูน” ต่อมาเป็นตำบลในเขต การปกครองของอำเภอฉวาง จากนั้นรวมตำบล พิปูนและตำบลกะทูนเพื่อยกฐานะเป็นอำเภอพิปูน เมื่อ พ.ศ.2515

คำว่า “พิปูน” มาจาก “ทุ่งปูน” หรือ “ที่ปูน” หมายถึงทุ่งที่ทำปูนขาว โดยการนำหินปูน มาเผาให้สุก เมื่อเย็นลงก็ได้ปูนขาวมาใช้ในการ ก่อสร้าง ส่วนชื่อตำบลกะทูนเล่ากันว่าสมัยก่อน ชาวบ้านตำบลนี้นิยมทูนของบนศีรษะ ต่อมาเติมคำ ว่า กะ นำหน้า เมื่อ พ.ศ.2440 พระยาสุขุมนัยวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราชออก คำสั่งไว้ในรายงานสำมะโนครัวราษฎรนครศรีธรรมราช คือห้ามชาวกะทูน ทูนของเข้าไปในบริเวณชุมชน เพราะบางคนทำให้พื้นถนนสกปรกจากสิ่งของ ตกหล่น ชาวกะทูนเลยเลิกหรือไม่นิยมทูนของมา ตั้งแต่นั้น

ร้อนพิบูลย์

เดิมมีฐานะเป็นหมู่บ้านชื่อ “บ้านร้อน” หมายถึงชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพร่อนแร่ สินแร่ ที่สำคัญคือ ดีบุก วุลแฟรม และพลวง เป็นต้น ต่อมา ตั้งเป็นตำบลชื่อ “ที่ร้อน” และยกฐานะเป็นอำเภอ (พ.ศ.2447) ชื่อ “ร้อนพิบูลย์” หมายถึงท้องถิ่นมี การร่อนแร่ได้ผลอุดมสมบูรณ์

ลานสกา

เกิดขึ้นจากการรวมตำบลลานสกา ตำบลขุน ทะเล ตำบลท่าดี และตำบลเขาแก้ว ตั้งขึ้น เป็น

กิ่งอำเภอเขาแก้ว ต่อมามีการยุบตำบลเขาแก้วรวมกับตำบลลานสกา จากนั้นเปลี่ยนชื่อเป็นกิ่งอำเภอลานสกา เมื่อ พ.ศ.2454 และยกฐานะเป็นอำเภอลานสกาเมื่อ พ.ศ.2500

คำว่าลานสกา บางท่านบอกว่า หมายถึงลานที่มีฝูงกามารวมพวกกันเป็นประจำ และเล่าต่อไปถึงสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโศกราชมาสร้างเมืองที่หาดทรายแก้ว ช่วงนั้นเกิดโรคห่า ผู้คนอพยพมาตั้งเมืองชั่วคราวในเขตลานสกา ซึ่งบริเวณใกล้เคียงกันนั้นมีฝูงกามินมากินศพที่เกิดจากโรคห่า เดิมเรียกที่ตรงนั้นว่า “ลานกา” แล้วเพี้ยนเสียงเป็น “ลานสกา”

ลิซล

ตำนานนครศรีธรรมราชกล่าวถึงพระพนมวังมาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช พร้อมกับรับสั่งให้หลานชายชื่อเชียงแสนออกกลางป่าเป็นทุ่งนา และเรียกว่า “นาตระชล” และ “นากลาง” เพื่อเป็นที่สะสมเสบียงแก่กองทัพนครศรีธรรมราช ต่อมาทุ่งนาดังกล่าวกลายเป็นชุมชนเรียกรวมกันว่า “ที่ลิซล” จนกระทั่ง พ.ศ.2440 เปลี่ยนเป็นอำเภอลิซล

บางท่านอธิบายว่า “ลิซล” น่าจะมาจากคำว่า “ศรีชล” หมายถึงน้ำใสสะอาดเพราะเป็นน้ำมาจากพื้นที่ทราย และบางท่านอธิบายว่า “ลิซล” น่าจะมาจาก “สุชน” หมายถึงคนดี

หัวไทร

เดิมมีฐานะเป็นตำบลชื่อ “ที่เขาพังไกร” ต่อมายกฐานะเป็นอำเภอเขาพังไกร ภายหลังย้ายที่ว่าการอำเภอมาอยู่ที่ตำบลหัวไทร และเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอหัวไทร เมื่อ พ.ศ.2467 ต่อมาลดฐานะเป็นกิ่งอำเภอขึ้นกับอำเภอปากพนัง จนกระทั่ง พ.ศ.2481 ได้ยกฐานะเป็นอำเภอมาจนทุกวันนี้

คำว่า “หัวไทร” หมายถึงบริเวณต้นน้ำ หรือเหนือทำนบน้ำมีต้นไทรใหญ่เป็นที่หมายสำคัญ

นบพิดำ

เดิมเป็นชื่อหมู่บ้านและตำบลริมเทือกเขา

หลวงหรือเทือกเขานครศรีธรรมราช ต่อมาได้รวมตำบลนบพิดำ ตำบลกรุงชิง ตำบลกะหรอ และตำบลนาเหร่ง ของเขตอำเภอท่าศาลา รวมเป็นกิ่งอำเภอนบพิดำและจัดตั้งเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2538

คำว่านบพิดำ หมายถึงทำนบกั้นน้ำอยู่ในที่ต่ำ บางท่านอธิบายคำนบพิดำ มาจากภาษาทมิฬว่า “ทำนบดิรำ” คือทำนบ หมายถึงที่กั้นน้ำ ดิรำหมายถึงฝั่งน้ำ

ข้างกลาง

เดิมเป็นตำบลของอำเภอฉวาง ต่อมาทางราชการเห็นว่าตำบลนี้อยู่ห่างไกลตัวอำเภอจึงรวมตำบลข้างกลาง ตำบลหลักช้าง และตำบลสวนขันขึ้นเป็นกิ่งอำเภอข้างกลาง ใน พ.ศ.2539

คำว่าข้างกลางเป็นแหล่งเตรียมจัดช้างให้แก่กองทัพยามศึกสงคราม ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กรม คือ กรมข้างกลาง กรมข้างขวา และกรมข้างซ้าย ที่ตั้งของกรมข้างกลางของนครศรีธรรมราชอยู่ที่บริเวณกิ่งอำเภอข้างกลางนี้เอง ที่ตั้งกรมข้างขวาอยู่ที่บ้านข้างขวา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และกรมข้างซ้ายอยู่ที่บ้านข้างซ้าย อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช

ก่อนจบชื่อบ้านนามเมืองของนครศรีธรรมราช ผู้เขียนขอยกตัวอย่างชื่อตำบลหรือหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ดังนี้

บ้านศาลามีชัย เป็นที่ตั้งศาลาสำหรับฉลองชัยชนะครั้งเจ้าพระยานคร (น้อย) ยกทัพไปรบกับมุสลิมที่ไทรบุรี หรือรัฐเคดาห์

บ้านหัวอิฐ เคยเป็นที่ตั้งเตาเผาอิฐเพื่อสร้างกำแพงเมืองนครศรีธรรมราช ตรงบริเวณสะพานนครน้อยปัจจุบัน บ้านหัวอิฐวันนี้เป็นตลาดกลางผลิตผลการเกษตรแห่งภาคใต้

สะพานรามเกียรติ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานตามพระนามสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์

ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช

บ้านโพธิ์เสด็จ เคยเป็นสถานพักต้นโพธิ์ที่นำมาจากลังกา เพื่อจะนำไปปลูกที่วัดพระมหาธาตุมหาวิทยาลัย

ตำบลท่าวัง เคยเป็นท่าเรือของเจ้านายในวังที่จะเดินทางสู่ทะเลตามที่เหมาะสม

ตำบลกำแพงเขา เดิมเป็นเป้าหมายของกำแพงเมืองชั้นนอกของนครศรีธรรมราช สำหรับให้กองทหารลาดตระเวนสอดแนมสืบข่าวข้าศึกที่เข้าประชิดเมือง ทหารสอดแนมนี้เรียกว่า “พวกเสือป่าแมวเขา” คำว่า เขา คือ แมวเขานั้นเอง

สระล้างดาบศรีปราชญ์ เป็นชื่อสระในบริเวณโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราชปัจจุบันเล่ากันว่า เมื่อเพชรฆาตประหารชีวิตศรีปราชญ์แล้ว จึงนำดาบมาล้างที่สระแห่งนี้

จำด้า หรืออนุสาวรีย์วีรไทย ซึ่งระลึกถึงความกล้าหาญของบรรดาทหาร และยุวชนทหาร ที่เข้าต่อสู้กับกองทัพพม่าที่ทุ่งพญาไก่ดำ คราวยกพลขึ้นบกที่ท่าแพช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

คำขวัญจังหวัดนครศรีธรรมราช “เมืองประวัติศาสตร์ พระธาตุทองคำ ชื่นฉ่ำธรรมชาติ แร่ธาตุดูดม เครื่องถมสามกษัตริย์ มากวัดมากศิลป์ ครบสิ้นกุ้งปู”

เดิมใช้คำขวัญ “เมืองนครเป็นเมืองพระ”

ตราประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช พระบรมธาตุเปล่งรัศมี ล้อมรอบด้วย 12 นักกษัตริย์ คือเมืองอยู่ภายใต้การปกครองทั้ง 12 เมือง

□□□□□□□□